

ضرورت و نحوه تجویز مکمل در شیرخوار سالمی که با شیرمادر تغذیه می شود

دکتر مهناز صادقی شبستری

فوق تخصص ایمنولوژی آلرژی بالینی - دانشگاه علوم پزشکی تبریز

شیرمادر بهترین منبع تغذیه ای برای شیرخوار

- ▶ دلایل بی مورد برای تجویز مکمل
- ▶ مخاطرات تجویز بی مورد مکمل
- ▶ موارد نیاز برای تجویز مکمل
- ▶ انتخاب ، مقدار، شروع و کاهش مقدار مکمل

شیرمادر بهترین منبع تغذیه ای برای شیرخوار

چرا شیرمادر بهترین است ؟

- ▶ بهترین و کاملترین غذای انحصاری برای ۶ ماه اول عمر و سپس ادامه آن همراه با غذای کمکی تا ۲ سال و یا بیشتر
  - ▶ نوزادی که با شیرمادر تغذیه می شود نیاز به آب، آب قند، ترنجبین، شیر مصنوعی و... ندارد
  - ▶ حتی آغوز تولید شده پس از تولد بیشتر از نیاز و حجم معده نوزاد است
  - ▶ با شرایط و نیازهای مختلف شیرخوار تغییر و تطابق می یابد
- کامل چون بیشتر از یک منبع تغذیه ای صرف است

شیرمادر برای تغذیه نوزاد کافی است

باور غلط در تأمین شیرمادر

- ▶ شایع ، حتی در بین کارکنان بهداشتی درمانی
- ▶ اولین پیشنهاد و پاسخ در سؤال مادری که می پرسد چه کنم شیرم زیاد شود؟
- ▶ بیشتر می نوشی!!!؟

❖ رژیم غذایی مخصوص و بهتری داری!!!؟

❖ بیشتر استراحت می کنی!!!؟

**بجز در شرایط خاص تأثیر این موارد در تأمین شیر، اندک
و یا هیچ است**

تغذیه با شیر کمکی بجز شیر مادر

- ▶ متاسفانه در بیمارستان ها تجویز شیر کمکی با شیر خشک رایج است .
- ▶ نتیجه :
- ▶ کاهش اعتماد به نفس مادر در توانائی برآورد نیازهای تغذیه ای شیرخوارش
- ▶ تداوم تغذیه با شیر مصنوعی و نهایتا تداخل در تداوم تغذیه با شیر مادر

تغذیه با شیر کمکی feedings Supplement

- ▶ شیری که جایگزین و یا همراه شیرمادر داده می شود
- ▶ ممکن است شامل:
- ▶ شیر دوشیده شده
- ▶ شیر بانک شیر
- ▶ جانشین های شیرمادر / شیر مصنوعی

تغذیه تکمیلی Complementary feedings

- ▶ غذای کمکی که در کنار شیرمادر داده میشود، وقتی که شیرمادر دیگر بتنهائی کافی نیست

دلایل بی مورد در استفاده از شیر مصنوعی

- ▶ تصور نداشتن شیر
- ▶ ناکافی بودن ترشح کلستروم تا آمدن شیر
- ▶ نگرانی در مورد کاهش وزن
- ▶ کمبود آب بدن
- ▶ افت قند خون
- ▶ زردی
- ▶ نیاز به آرام کردن شیرخوار بی قرار
- ▶ عدم توجه به دوره های تغذیه خوشه ای و در روزهای طغیان اشتها (جهش رشد)، روزهایی که بیشتر شیر می خورد (۷-۳ روز و ۳-۲ و ۶ هفتگی، ۳ و ۶ ماهگی)
- ▶ نیاز مادر به استراحت یا خواب

مخاطرات استفاده از مکمل شیر مصنوعی

- ▶ تجمع شیر در پستان مادر به علت کاهش دفعات شیردهی بلافاصله بعد زایمان
- ▶ تداخل با دفعات طبیعی شیردهی در صورت دریافت شیر مصنوعی در چند روز اول
- ▶ خطر کاهش میزان تغذیه انحصاری با شیرمادر و تداوم شیردهی
- ▶ تاخیر در لاکتوژنزیس ۲
- ▶ تغییر فلور میکروبی روده
- ▶ حساس کردن شیرخوار
- ▶ افزایش احتمال اسهال
- ▶ ایجاد اختلال در قانون عرضه و تقاضای تولید شیر در پستان
- ▶ خطر افزایش: بیلی روبین، کاهش وزن شدید، طولانی شدن زمان بستری و احتمال مسمومیت با آب در صورتی که از آب یا آب قند استفاده شود

مخاطرات استفاده از مکمل شیر مصنوعی

- ▶ کاهش دفعات تغذیه با شیرمادر به علت :
- ▶ تخلیه دیررس معده متعاقب مصرف شیرمصنوعی
- ▶ تمایل به مصرف حجم بالای شیرمصنوعی
- ▶ مشکل شیرخوار در بازگشت به تغذیه از پستان بر حسب:
- ▶ روش تجویز مکمل
- ▶ دفعات مصرف مکمل
- ▶ استفاده از شیر کمکی بدون ضرورت پزشکی در ۵۲۱ نوزاد نشان داده که حدود ۴ برابر کمتر در سن ۲ ماهگی موفق به استفاده از شیر مادر شده اند

چگونگی ارزیابی کفایت تغذیه با شیر مادر

- ▶ بیشتر مادران شیرکافی تولید می کنند اما بسیاری از آنان نگران کمبود شیر هستند
- ▶ **کنترل رشد وزنی** شیرخوار بهترین راه اطمینان از دریافت کافی شیر است

کاهش وزن طبیعی (دیورزفیزیولوژیک)

- ▶ **آب بدن شیرخوار** ترم سالم حتی در آب و هوای گرم برای نیازهای متابولیک کافی است .
- ▶ شیرمادر **دفع نامحسوس آب بدن** را کاملاً جایگزین می کند .
- ▶ **دیورز طبیعی** مایع خارج سلولی متعاقب تولد نوزاد:
- ▶ **کاهش وزن نوزاد** که به طور نرمال ۵/۵ تا ۶/۶ درصد وزن تولد بین روزهای دوم و سوم تولد
- ▶ **بازگشت به وزن تولد** در شیرخواری که با شیرمادر تغذیه می کند، در ۹۵٪ آنان طی حدود ۸/۳ روز (۷/۷ تا ۸/۹) و در ۹۷/۵٪ طی ۱۲ روز رخ می دهد

نوزادی که با شیرمادر تغذیه می شود

روز	کاهش وزن طبیعی	کاهش وزن بیش از حد
۱	وزن تولد	-
۲	< %۳	> %۵
۳	< %۶	> %۸
۴	< %۸	> %۱۰
۵	باید وزن بگیرد	> %۱۰

وزن گرفتن از روز پنجم تولد (ایده آل)

موارد نیاز به مشاوره شیردهی و ارزیابی شیرمادر (عدم نیاز به مکمل)

- ▶ شیرخوار خواب آلوده در ۲۴ تا ۴۸ ساعت اول تولد / کمتر از ۸ تا ۱۲ بار تغذیه / کمتر از ۷% کاهش وزن / بدون علائم بیماری
- ▶ پس از تولد ، نوزاد دو ساعت هوشیار و سپس به طور طبیعی به خواب می رود
- ▶ با توجه به گرسنگی زودرس ، هر ۲-۳ ساعت شیرخوار به آرامی برای تغذیه با شیرمادر بیدار میشود

▶ شیرخوار ترم / سالم / بیلی روبین کمتر از ۱۸ بعد از ۷۲ ساعت تولد / تغذیه مناسب / اجابت مزاج کافی / کاهش وزن کمتر از ۷%

▶ شیرخوار شب ها بی قراری می کند ساعت های متمادی شیر می خورد

▶ افزایش زمان تماس پوست با پوست می تواند سبب افزایش دفعات تغذیه شود

قانون عمومی در هفته اول : نوزاد بیدار یک نوزاد گرسنه است

قبل از شروع شیر کمکی

- ▶ ارزیابی دقیق مادر و شیرخوار (مشاهده مستقیم شیرخوردن شیرخوار)
- ▶ **نتایج روش نادرست :**
- ▶ زخم نوک پستان
- ▶ کاهش تامین شیر
- ▶ تجمع شیر در پستان
- ▶ عدم وزن گیری کافی و
- ▶ کاهش تداوم و کاهش تغذیه انحصاری با شیرمادر

مخاطرات تجویز غیر ضروری مکمل

- ▶ تاخیر در لاکتوژنزیس
- ▶ افزایش خطر احتقان پستان
- ▶ تغییر در فلور میکروبی طبیعی روده شیرخوار
- ▶ سردرگمی شیرخوار در مکیدن پستان
- ▶ اختلال در برقراری پیوند عاطفی مادر و شیرخوار
- ▶ کاهش اعتماد به نفس مادر در مورد تامین نیازهای تغذیه ای شیرخوار
- ▶ کوتاه شدن تغذیه انحصاری با شیرمادر و کوتاه شدن طول مدت شیردهی

تجویز شیرکمکی غیر از شیرمادر

- ▶ توصیه به ادامه تغذیه با شیرمادر حداقل به **مدت ۲-۴ هفته قبل از شروع مکمل** برای شکل گیری تولید شیر و اطمینان از تغذیه مناسب شیرخوار با شیرمادر
- ▶ **شروع تدریجی مکمل** به منظور پیشگیری از مشکلاتی از قبیل احتقان پستان و کاهش مجاری بسته شده

اندیکاسیون های تجویز مکمل برای شیرخوار ترم سالم

▶ **هیپوگلیسمی** بدون علامت

▶ شواهد بالینی و آزمایشگاهی **کم آبی واضح**

کاهش وزن ۱۰٪_۸٪ همراه با تاخیر لاکتوژنز ۲ (روز ۵ یا دیرتر)

کاهش وزن ۱۰٪ ، سدیم بالا، تغذیه ضعیف ، لتارژی

▶ **تاخیر حرکات روده** یا تداوم دفع مکونیوم تا روز ۵

▶ **دریافت ناکافی** علیرغم تولید شیر کافی (انتقال ضعیف)

▶ **زردی** (ناشی از گرسنگی شیرخوار)

انتخاب شیرکمکی

- ▶ اولین انتخاب : **شیر دوشیده شده مادر**
در صورت ناکافی بودن کلستروم و شیر رسیده :
- ▶ **شیر اهدایی و پاستوریزه شده انسان**
- ▶ **فورمولای حاوی پروتئین هیدرولیز شده** نسبت به شیرمصنوعی استاندارد شده ارجح است
- ▶ ارزیابی پزشک از مزایا و مخاطرات سایر انواع شیرکمکی از قبیل **فورمولای استاندارد ، فورمولای سویا**

لزوم کنترل موارد زیر قبل از تجویز شیر کمکی

▶ آیا شیرخوار بر حسب میل خود به دفعات و مدت کافی شیر می خورد

▶ (حداقل ۸ نوبت و ترجیحا ۱۰ تا ۱۲ دفعه در ۲۴ ساعت و به مدت حداقل ۱۰ تا ۱۵ دقیقه از هر پستان)

▶ آیا شیرخوار از یک پستان بطور کامل (جهت دریافت شیرانتهائی) و یا در صورت نیاز از هر دو پستان و به مدت کافی شیر می خورد

▶ آیا شیرخوار بخوبی پستان را گرفته و می تواند با مکیدن های خوب و موثر و بدون خستگی شیر را از پستان برداشت نماید

▶ آیا شیرخوار توان بلع داشته و یا صدای بلع در حین شیرخوردن وی شنیده می شود

▶ **آیا شیرخوار از پستانک و بطری و یا غذای کمکی و مایعات دیگری استفاده می کند**

▶ **آیا شیرخوار مبتلا به بیماری،** وضعیت تشریحی خاص و یا ناهنجاری و مشکلات عصبی

بوده و نمی تواند پستان را بگیرد و شیر بخورد

▶ **آیا مادر مبتلا به بیماری،** سابقه مصرف داروهای موثر در کاهش تولید شیر، باقی ماندن

تکه ای از جفت، سابقه عمل جراحی پستان، شقاق پستان و مشکلات عصبی و روحی و

نداشتن اعتماد به نفس می باشد که می توانند در تولید و موفقیت در تغذیه با شیر مادر اثر

گذارد

▶ **آیا مادر به اندازه کافی شیر تولید می کند** و یا مشاوره شیردهی داشته است

مقدار مکمل

▶ حتی در صورت وزن گیری آهسته دریافت مقداری از شیرمادر (دریافت نسبی مکمل)

قانون عمومی : دریافت کلی شیر به میزان 150 ml/kg/day تا ۲۰۰

مداخله

▶ شروع شیر کمکی بر اساس اشتهاى شیرخوار

▶ قانون عمومى :

▶ ۳۰ سی سی شیر دوشیده شده یا شیرمصنوعى به شیرخوار ۱ تا ۲ روزه

▶ ۶۰ سی سی شیر دوشیده شده یا شیرمصنوعى به شیرخوار ۳ تا ۵ روزه

▶ در صورت عدم ابراز علائم گرسنگى توسط شیرخوار ، شروع با حداقل ۵۰-۱۰۰ ml/kg/24 hr منقسم در ۶ تا ۸ بار نوبت

مقدار مکمل

وزن شیرخوار kg	کل دریافت روزانه 150-200ml/kg	مکمل روزانه 100ml/kg	تغذیه مکمل ۶ تا ۸ بار در روز
2.5	375-500	250	30-40ml
3	450-600	300	35-50
3.5	525-700	350	40-60
4	600-800	400	50-70
5	750-1000	500	60-80

با افزایش اشتهای شیرخوار مقدار مکمل را اضافه کنید.

مداخله

▶ پایش و پیگیری شیرخوار کمتر از ۲ ماهه

▶ پایش وزن هر ۲ تا ۴ روز

▶ ارزیابی **ثبات وزن در ۲ تا ۴ روز**

▶ ارزیابی شروع **رشد وزن در ۴ تا ۷ روز**

▶ **بعد از ۷ روز** : ارزیابی این که **حداقل 20 gr/kg** یا بیشتر وزن بگیرد .

▶ **هر ۱ تا ۲ هفته** مجددا چک کنید تا رشد مطابق منحنی تثبیت شود

در صورت عدم وزن گیری مورد انتظار به نکات زیر توجه شود:

- ▶ آیا شیرخوار مقدار تجویز شده **مکمل** را دریافت می کند؟
- ▶ توجه به **بیماری** ارگانیکی یا نورولوژیکی
- ▶ ارزیابی **آزمایشگاهی**
- ▶ **درمان**

در صورت عدم افزایش شیرمادر طی یک هفته

- ▶ کنترل دفعات شیردوشی
- ▶ ارزیابی مجدد ریسک فاکتورهای مادر
- ▶ ارزیابی آزمایشگاهی (خصوصاً تیروئید مادر)
- ▶ مدیریت عوامل مادری در صورت موجود
- ▶ استفاده از شیر افزاها
- ▶ در صورت طبیعی بودن مادر: **ارزیابی مجدد شیرخوار**

ارائه مکمل

- ▶ در صورت نیاز به استفاده از مکمل از روش هائی استفاده شود که هدف **تشویق موفقیت در تغذیه با شیرمادر** باشد
- ▶ در صورت استفاده از بطری برای تجویز مکمل بخصوص در شیرخواران کم سن **سردرگمی شیرخوار در صورت تغذیه با بطری** سبب به خطر افتادن دریافت نسبی یا تغذیه انحصاری با شیرمادر

▶ شیرخوار ابتدا شیرمادر بخورد

▶ سپس شیر مکمل را با کاپ یا SNS یا سایر وسایل کمک شیردهی دریافت کند .

کاهش مقدار مکمل

▶ پس از رسیدن به وزن مناسب شیرخوار:

* کاهش مصرف مکمل به منظور افزایش تولید شیر مادر

* افزایش دفعات تغذیه با شیرمادر

تداوم پایش رشد وزنی همزمان با کاهش یا قطع مکمل

در صورت افزایش یافتن تولید شیر مادر

تغذیه بیشتر شیرخوار از **شیر پستان**

کاهش مقدار مصرف **شیر مصنوعی** به مقدار ۵۰ سی سی روزانه هر چند روز یکبار

(کاهش ۱۰ سی سی در ۵ نوبت / ۲۵ سی سی در ۲ نوبت)

در صورت **وزن گیری بیشتر از ۱۲۵ گرم در هفته کاهش دوباره مکمل** به همین مقدار

در صورت گرسنه بودن شیرخوار و **وزن نگرفتن** وی در پایان هفته، **عدم کاهش مکمل**،
ادامه مکمل به همان مقدار

در صورت گرسنه بودن شیرخوار و **وزن نگرفتن دوباره** وی در پایان هفته، **افزایش مکمل**
به مقدار قبل از کاهش مکمل

آلرژی به شیر گاو

▶ بهترین روش پیشگیری از بروز آلرژی در شیرخواران ، تغذیه انحصاری شیرخوار با شیرمادر است

▶ ولی در شیرخوارانی که از شیرمادر محروم و با فرمولا تغذیه می شوند و سابقه اتوپی ثابت شده به شیرگاو در والدین یا یکی از والدین و یک فرزند دیگر وجود دارد برای پیشگیری از بروز آلرژی شیرهای Partially Hydrolyzed protein (HA) استفاده شود

پروتکل آلرژی غذایی شیرخوارانی که با شیرمادر تغذیه می شوند

(بهار ۱۳۹۷)

وجود رگه خون در مدفوع شیرخوار :

- ▶ مصرف **شیرگاو** حداقل به مدت دو هفته از رژیم غذایی مادر **حذف**
- ▶ بهبودی حاصل نشد سایر فرآورده های شیرگاو نیز حداقل به مدت دو هفته قطع
- ▶ اگر پس از چهار هفته فوق در وضع شیرخوار **بهبودی** حاصل شد ، رعایت رژیم غذایی مادر باید **تا ۹ ماهگی** شیرخوار ادامه پیدا کند
- ▶ اگر پس از چهار هفته فوق در وضع شیرخوار **بهبودی حاصل نشد** به متخصصین مربوطه (**فوق تخصص های گوارشی کودکان یا آلرژی ایمونولوژیست**) ارجاع شود

علائم اتوپی: کھیر/ اگزما / خس خس سینه

- ▶ محدودیت غذایی مادر ابتدا فقط حذف مصرف **شیرگاو** به مدت ۷ روز
- ▶ اگر بعد از ۷ روز ، در وضع شیرخوار **بهبودی حاصل نشد** سایر **فرآورده های لبنی** را نیز به مدت یک هفته از رژیم مادر حذف کن
- ▶ اگر بعد از دو هفته فوق بهبودی در وضع شیرخوار **حاصل نشد** برای ارزیابی سایر علل آلرژی ، شیرخوار را به همکاران **فوق تخصص آلرژی و ایمونولوژی بالینی ارجاع دهید**
- ▶ **سابقه آنافیلاکسی ، علائم پوستی همزمان با حداقل یک علامت سیستمیک دیگر** مانند خس خس سینه ، سرفه ، آبریزش بینی ، استفراغ و... شیرخوار باید **فورا" به سطوح بالاتر (فوق تخصص آلرژی و ایمونولوژی بالینی) ارجاع** داده شود .